

Kenneth Lundin

SUOMEN ARMEIJA JA KOTIMAINEN ELOKUVA 1920- JA 1930-LUVUILLA Taustaa ja tarkoituksperiä

Tässä artikkelissa en varsinaisesti käsittele elokuvia, vaan pyrin selvittämään niiden taustaa ja kontekstia - tässä tapauksessa armeijan asemaa yhteiskunnassa ja julkisessa mielipiteenvaihdossa - ja yritän sen kautta hahmottaa joitain syitä kyseisten elokuvien tekoon. Elokuva-aikakauslehtien aikalaiskirjoittelua elokuvista - lähinnä ennakkomai- nontaa ja artikkeleita uusien elokuvien tiimoilta - on hedelmällistä tarkastella, koska se paljastaa melko selvästi elokuvatuottajien tarkoituksperiät. Keskei- simmät käsittelemäni elokuvat ovat Erkki Karun vuosina 1929 - 34 ohjaamat kolme puolidokumen- taarista näytelmäelokuvaa Suomen armeijasta sekä ennen talvisodan puhkeamista valmistuneet neljä sotilasfarssia.

Erkki Karun *Meidän poikamme* -elokuvat

Erkki Karu ohjasi kolme puolidokumentaarista näytelmäelokuvaa Suomen armeijasta: *Meidän poi- kamme* (1929), *Meidän poikamme merellä* (1933) ja *Meidän poikamme ilmassa - me maassa* (1934). Ni- mien mukaisesti elokuvissa käsitellään kaikkia ar- meijan aselajeja. Ensimmäinen elokuva kertoo, kuinka torpanpoika Matti (Axel Slangus) ja tilallisen poika Pekka (Helge Ranin) käyvät armeijan, Matti jalkaväessä ja Pekka laivastossa. *Meidän poikamme*

merellä oli ensimmäisiä suomalaisia äänielokuvia. Siinä kuvataan laivaston kertausharjoituksia. Pääo- sassa on kuuluisa muusikko Georg Malmsten. *Meidän poikamme ilmassa - me maassa*, ensimmäi- nen Karun vastaperustamassaan Suomen Filmito- lisuus (SF) -yhtiössä tekemä elokuva, otti voimak- kaasti kantaa ilmavoimien ja väestösuojelun tar- peen puolesta. Ilmapommitusten ja erityisesti kaa- supommien pelkohan oli yleistä 30-luvulla - en- simmäisen maailmansodan kaasupommitusten tuhot olivat vielä tuoreessa muistissa. Erkki Karu oli oh- jauksen lisäksi kirjoittanut kaikkien kolmen eloku- van käsikirjoitukset.¹

Armeija osallistui Karun elokuvaan tarjoamalla sotilaallista asiantuntemusta, tarpeistoa ja statisteja. Karun ja armeijan välisestä yhteistyöstä ei juuri ole kirjallisia lähteitä. Yleisesikunnan koulutusosaston diaareissa on merkintä 2.7. 1928 päiväystä lähetyksestä Suomi-Filmille. Lähetys sisälsi käsikirjoituksen "prop- agandaelokuvaan armeijasta" ja ilmoituksen siitä, että Suomen valkoisen kaartin upseeri oli komen- nettu avustamaan kuvauksissa.² Todennäköisesti oli kyse *Meidän poikamme* -elokuvan käsikirjoituk- sesta. Kenraali Paavo Talvela, joka 20-luvun lopu- sa palveli yleisesikunnassa komento-osaston johta- jana, mainitsee päiväkirjamerkinnoissään vuodelta 1928 (ensimmäiset säilyneet merkinnät) useita tar- kastuskäyntejä Suomi-Filmiin, missä työstettiin *Meidän poikamme* -elokuvaa.³ Kolmas viittaus

koskee *Meidän poikamme ilmassa - me maassa* -elokuva.⁴ Erkki Karun haastattelun kopiosta, joka on säilynyt käsikirjoitusliuskosten välissä (ei ole löytynyt julkaistuna), käy ilmi, että käsikirjoituksen oli tarkastanut ja hyväksynyt mm. armeijan päällikkö kenraali H. Österman. Näin vähäisten todisteiden pohjalta ei voi päätellä mitään Karun ja armeijan välisestä yhteistyöstä tai siitä, mitä armeija vaati elokuvien sisällöltä. Kuitenkin nämä harvat viittaukset osoittavat, että armeija ei asettunut Karun käyttöön ehoitta.

Armeija - ajankohtainen keskustelunaihe

Sytä Karun päätökseen kuvata jo 1927 - 28 isänmaallinen, maanpuolustusmyönteinen elokuva armeijasta voidaan vain aavistella.⁵ Karu oli selvästi isänmaallinen, joten maanpuolustuskysymykset olivat varmasti läheisiä hänelle.⁶ Armeijan mukaantulo elokuvantekoon ilmeisesti edesauttoi päätösta käynnistää kuvaukset. Paitsi että Karu oli isänmaallinen, hänessä yhdistyivät taiteilija ja liikemies. Miltei kaikki Karun ja Suomi-Filmin elokuvat tuottivat voittoa. Toimiessaan näyttelijänä ja kiertävän teatteriseurueen johtajana Karu oppi tuntemaan laajan yleisön ja sen makusuuntien kehityksen.⁷

Suuren yleisön mielipide armeijasta oli vielä 20-luvun loppupuolella, sisällissodan jälkeen, varsin kaksijakoinen.⁸ Porvarit pitivät armeijaa vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän takeena, kun sosialistit taas katsoivat puolustusvoimien olevan syyppää onnettomuuteensa, siis vuoden 1918 hävittyyn sotaan ja sen seurauksiin.⁹

Armeijan sisäinen tila tuskin paransi sen mainetta, vaan vaikutti pikemminkin kielteisesti niihinkin, jotka aiemmin olivat suhtautuneet myönteisesti puolustusvoimiin. Päälystö oli hyvin hajanaista, yhtenäinen ohjesääntö puuttui, kuri vaihteli ja oli usein erittäin ankaraa ja simputus oli yleistä. Lisäksi käsitykset tulevasta kehityksestä ja johdosta olivat ristiriitaisia. Kiista käytiin entisten Venäjän armeijan upseerien ja jääkäreiden välillä ja päätyi jääkäreiden voittoon, kun edelliset erosivat v. 1926. Lehdistö kirjoitti tapahtumista ahkeraan ja värikkäästi, mikä osaltaan vahvisti huonoa käsitystä armeijasta.¹⁰

Mielipiteet puolustusvoimista jakautuivat myös poliittisissa puolueissa. Sosialistinen työväenpuolue vastusti yksimielisesti armeijaa, joka palveli yksinomaan kapitalistista yhteiskuntajärjestelmää työväestön tuhoksi. Myös sosialidemokraatit suhtautuivat kielteisesti puolustusvoimiin ja pyrkivät kansainväliseen aseidenriisuntaan. Vasemmistopuolueiden vastahakoisuus kohdistui oikeastaan suojeluskuntalaitokseen, joka vielä sisällissodan jälkeenkin jatkoi toimintaansa. Suojeluskuntien päätehtäviä oli rauhan ja järjestyksen säilyttäminen eli estää mahdollisten uusien levottomuuksien syntyminen.¹¹

Kaikki porvarilliset puolueet suhtautuivat käytännössä myönteisesti armeijaan, ainoana poikkeuksena Maalaisliitto, joka säästäväisyydestä pyrki mm. lyhentämään asevelvollisuusaikaa ja säästämään puolustusmenoissa muutenkin niin paljon kuin mahdollista.¹² Kun jääkärit onnistuivat pääsemään armeijan johtoon, myös Maalaisliitosta tuli maanpuolustusmyönteisempi, jääkäreillä kun oli läheisiä yhteyksiä puoluejohtoon. Säästäväisyyttä toki painotettiin edelleen.¹³

Vaikka sosialidemokraattien käsitys armeijasta parani vähitellen vasta 1930-luvulla, tiettyjä merkkejä suhtautumisen lievenemisestä näkyi jo vuoden 1926 puoluekokouksessa. Kokouksessa käsiteltiin uutta puolustusta ja ulkopoliittikkaa käsittelevää ohjelmajulistusta, jossa kirjattiin valtioiden oikeudet puolustautua hyökkäystä vastaan. Ohjelma hylättiin liian sotilaallisena, mutta tuolloin kävi ilmi, että tietyt ryhmittymät eivät olleet tyytyväisiä silloiseen puolustuspoliittiseen kantaan. Käännekohta puolueen ja armeijan suhteissa oli sosialidemokraattisen pääministeri Väinö Tannerin johtaman vähemmistöhallituksen muodostaminen. Puolue joutui hallitusvastuuseen ja sen oli pakko ottaa kantaa puolustuskysymyksiin toisin kuin ennen. Presidentti Relanderin sairastuttua Tanner otti vastaan puolustusvoimien valkoisten voiton muistoksi järjestämän vuotuisen lippujuhlaparaatin 16.5. 1927. Tämä kohua herättänyt vastaanotto osoitti ainakin puoluejohdon hyväksyneen armeijan osana valtiokoneistoa.¹⁴ 1930-luvun alusta armeija vakiinnutti asemansa yhteiskunnassa ja sai tarvittavan työrauhan. Puolustustahto nousi vähitellen myös kansan keskuudessa. Vuoden 1918 haavat paranivat ja sosiaaliset sekä taloudelliset olot kohenivat, samalla kun uuden maailmansodan uhka voimistui.¹⁵

Asevelvollisten elämää armeijassa ei ole paljokaan tutkittu. Todennäköisesti heidänkin mielipiteensä jakautuivat: osa viihtyi, osa ei. Sisällissodan jälkeiset vuodet olivat hankalia armeijan kannalta. Merkittävä osa asevelvollisista jäi pois kutsunnoista tai pidensi lomaa omine lupineen. Karkaamiset saatoivat vuosina 1918 - 19 yltyä jopa 10 - 24 prosenttiin joukko-osaston keskimääräisestä vahvuudesta. Tämä osoittaa, ettei tuolloin ollut ehkä vielä totuttu yleiseen asevelvollisuuteen. Eräänlainen kansannousunomaisuus säilyi armeijassa vielä sisällissodan jälkeisinä vuosinakin. Omaisuusrikoksetkin olivat tavallisia 20-luvun armeijassa, mikä heijastaa pularaikkaa. Vasta 30-luvun alusta lähtien tilanne vähitellen parani ja armeijassa pystyttiin rauhasa keskitymään asevelvollisten kouluttamiseen.¹⁶

Erkki Karu oli ehkä huomannut nämä vähittäiset muutokset mielipiteissä armeijasta ja katsoi ajan olevan kypsä isänmaalliselle, maanpuolustusmyönteiselle elokuvalle. Armeijassakin ruvettiin kiinnittämään huomiota ulospäin annettavaan kuvaan. Aiemmin tiedotustoimintaa olivat rajoittaneet tarkat

määräykset - armeijan sisäisten asioiden ei katsottu kuuluvan ulkopuolisille. Tämä vaikutti osaltaan siihen, että lehdet kirjoittelivat armeijasta hyvin värityneesti ja skandaalinomaisesti.¹⁷

Armeijan päällikkö kenraalimajuri Aarne Sihvo pysyikin vuonna 1927 teologian professori A. J. Pietilää tutkimaan armeijan valistuskoulutuksen tilaa. Valistustoiminta oli keskeistä armeijassa ennen sotia: 20-luvun alussa keskityttiin parantamaan alokkaiden luku- ja kirjoitustaitoa, jotka puuttuivat monilta syrjäseuduilta saapuneilta alokkailta. Kansakoululaitoksen kehittymisen myötä tämän perusopetuksen merkitys väheni ja pystyttiin keskittymään muihin aineisiin. Raittius- ja siveysasioiden lisäksi opetettiin mm. isänmaan historiaa, yhteiskuntaoppia ja kotimaista kirjallisuushistoriaa. Opettajina toimivat lähinnä papit, mutta myös upseereita ja vierailevia asiantuntijoita hyödynnettiin.¹⁸

Professori Pietilän tutkimuksen tulokset olivat masentavia. Upseeristo ei painottanut sotilaille tarpeeksi sotilasvastuun merkitystä. Osa päällystöstä oli hälyttävän sivistymätöntä. Lisäksi Pietilän huomio kiinnittyi siihen, että päällystö eli usein hyvin eristyneenä muusta yhteiskunnasta.¹⁹ Nyt armeijassa oltiin ehkä valmiimpia luomaan avoimempia suhteita ympäristöön. Askel tähän suuntaan olivat ensimmäiset avoimien ovien päivät, jotka Lahdessa sijainnut Tampereen rykmentti järjesti juhannuksena 1929. Tilaisuus kesti kolme päivää ja keräsi paljon yleisöä: paitsi omaisia, myös lehtimiehiä ja lähikuntien virkamiehiä. Pääministeri ja puolustusministerikin vierailivat Lahdessa.²⁰ Myös armeijan osallistumisella Karun elokuvaan lienee pyritty luomaan parempia ja läheisempiä suhteita ympäristöön.

Karu pystyi - todennäköisesti tyytyväisenä - toteamaan jo elokuvan tekovaiheessa syksyllä 1928, että armeijasta oli tullut julkisuudessa kiistelty keskustelunaihe. Kohun aiheutti nuori kirjailija Pentti Haanpää novellikokoelmallaan Kenttä ja kasarmi, joka ilmestyi 14.10.1928.²¹ Haanpää, joka itse oli palvellut Karjalan kannaksella 1926 - 27, kirjoitti erittäin kielteisesti armeijasta ja eritoten päällystöstä. Tämä johti paheksuntaan ja tietyt piirit, mm. upseeristo, tuomitsivat koko kirjan ja olivat valmiita jopa takavarikoimaan sen. Kiista ei niinkään koskenut novellikokoelman kirjallisia ominaisuuksia, vaan sen välittämää kuvaa armeijasta. Tyypillinen reaktio oli yleisönosastoissa julkaistu vastalause, jossa kirjailijaa syytettiin armeijan ja suomalaisen sotilain häpäisemisestä. Vastalauseen oli allekirjoittanut ryhmä v. 1924 - 28 asevelvollisuutensa suorittaneita opiskelijoita. Kirjasodan takia kirjailija jäi ilman kustantajaa aina vuoteen 1935. Kiitos kohun kirjasta otettiin kuitenkin neljä painosta hyvin lyhyen ajan sisällä.²² Haanpään kirjasta käyty vilkas keskustelu osoitti, että armeijaa pidettiin toisaalta tärkeänä, mutta kuitenkin varsin arkana aiheena, lähestulkoon tabuna.

Karun ja Haanpään samanaikainen työskentely

Isän "Murheenkryyni" on arjalaismaailmassa. Heikot ovat Hämäläiset ja edessä on miehiä leikkimäisiä, on se kärsii kättänsä suorasta kielteisyydestä.

● Nimimerkki Topiaksen valloitt sotilaskomedia on päässyt filmiin, ja ihan sopivaan aikaan, kun juuri sota-asiat muutenkin ovat olleet päivän polttavana aiheena. Asevelvollisuusaika kasvattaa miehisii miehiä, sitä todistaa Rykmentin murheenkryynin iloisella tavalla. Pääosissa ovat SF:n »vitsikkäät viitoset»: Aku Korhonen, Kaarlo Angerkoski, Leo Lähteenmäki, Siiri Angerkoski ja Toppo Elonerä. Naiselista suloutta edustaa tunnetulla taidollaan Ansa Ikonen. Mukana ovat myös Jalmar Rinne, Tyne Jauri, Arvo Kuusela ja monet muut. ● Käsikirjoitus ja ohjaus on Toivo Särkin ja valmistamo Suomen Filmitoimiston. Ensiltä tämän kunn lopussa.

V. a. »Murheenkryyni» on valloittanut suomen filmin ja on nyt »Kärsä» on kättänsä suorasta kielteisyydestä.

A. J. Pietilä - Kirjoitti »Murheenkryynin» lehdessä, on se parhaimpiin on suora kielteisyydestä.

vastakkaisista näkökulmista oli luultavasti puhdas sattuma, mutta toki mielenkiintoinen ilmiö. Haanpään kirjan ilmestyessä elokuvaa vielä työsti. Tammikuuksi 1929 suunniteltua ensi-iltaa jouduttiin eri syistä lykkäämään myöhemmäksi. Kerätyn suuren kuva-aineiston työstäminen vei odotettua kauemmin ja sateinen kesä oli viivyttänyt kuvauksia.²³ On luonnollisestikin mahdotonta sanoa, miten Haanpään kirja mahdollisesti vaikutti Karuun tai puolustusvoimiin ja sen kautta elokuvan sisältöön. Joka tapauksessa voidaan olettaa Karun jo tässä vaiheessa tutustuneen kirjaan ja sen synnyttämään keskusteluun.

”Isänmaallinen kuvaruno”

Vaikka elokuvan tuottaja (Suomi-Filmi) kielsi yhteydet Haanpään kuvauksiin armeijasta, artikkeleissa ja elokuvan ennakkomainonnassa käsiteltiin myös Kenttää ja kasarmia sekä verrattiin kirjaa ja elokuvaa.²⁴ Katsottiin Haanpään kylläkin totuudenmukaisesti paljastaneen armeijan ”rikkaruohot”, mutta koska hän valotti vain huonoja puolia, hänen kuvaustaan pidettiin yksipuolisena ja samalla puolueellisena. Elokuvaa sitävastoin pidettiin objektiiv-

taloudellista tukea maksamalla elokuvan vuokran etukäteen, mikä kattoi puolet kuvausbudjetista. Käsikirjoituksen kirjoitti Karu armeijan asiantuntijoiden avulla. Ilmakuvat otti yleisesikunnan kuva-toimiston päällikkö, majuri Heikki Parkkonen.³⁰

Armeija ja puolustusasiat esiintyivät myös mainonnassa. Elokuva oli

[...] herätysshuoto Suomen kansalle; se pyrkii selventämään niitä todellisia elinkysymyksiä, mitkä jokaisen kansakunnan on itselleen selvittettävä. [...] (elokuva on) vakava kehoitus kaikille, joille isänmaan onni ja menestys on kallis, ryhtyä ajoissa toimintaan maan ilmapuolustuksen ja väestönsuojelun hyväksi.³¹

Edelleen mainonnassa viitattiin yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri Oeschin myönteisiin käsitelmiin elokuvasta.³² Armeijan suuri osuus elokuvassa johtui varmasti siitä, että Karun vasta perustetulla yhtiöllä ei kerta kaikkiaan ollut varaa valita yhteistyökumppaneita. Armeija pystyi näin vaikuttamaan elokuvan sisältöön huomattavasti aiempaa enemmän: huumori puuttuu ja useat kohtaukset on rakennettu opetuselokuvien tyyliin. Elokuvasa käytettiin oletettavasti autenttisia armeijan ja kaasusuojelujärjestön koulutuselokuvia ja alkuteksteissäkin mainitaan yleisesikunnan, ilmavoimien, Suomen kaasusuojelujärjestön ja armeijan eri joukko-osastojen osuus elokuvan teossa.

Sotilasfarssit

Neljä vuotta Erkki Karun viimeisen *Meidän poikamme* -elokuvan jälkeen oli taas aika saada armeija valkokankaalle, tällä kertaa farssin muodossa. Niin syntyi sotilasfarssigenre suomalaisen elokuvaan. Edeltäjiä sillä oli teattereissa ja ulkomaalaisissa, etupäässä ruotsalaisissa, saksalaisissa ja ranskalaisissa elokuvissa. Armeijan tiukka ja pysyvä hierarkia antoi kehykset farssiperinteen tyyppitilanteille, kuten väärintunnistamisille ja roolinvaihdolle.³³

30-luvulla armeijaan alettiin suhtautua myönteisemmin, samalla kun puolustusvoimien suhde ympäristöön tuli yhä avoimemmaksi. Armeija ei enää 20-luvun tapaan ollut tabu, mikä loi edellytykset sotilaselämän kuvaamiselle farssin muodossa. Annettiin jotakin kevyttä ja hauskaa yleisön nautittavaksi.

SF:n *Rykmentin murheenkryynistä*, "ensimmäisestä sotilasaiheisesta elokuvafarssista", tuli suuri menestys ja se sai pian useita seuraajia. Ennen talvisodan syttymistä kuvattiin kaikkiaan neljä sotilasfarssia. Niitä olivat *Rykmentin murheenkryynin* lisäksi Sampo-Filmin *Rakuuna Kalle Kollola*, Suomi-Filmin *Punahousut* ja SF:n toinen sotilasfarssi *Sere-naadi sotatorvella*, jonka ensi-iltaa piti sodan syttymisen takia lykätä uudenvuodenpäivään 1940.³⁴

SF:n molemmat sotilasfarssit ja Sampo-Filmin *Ra-*

kuuna Kalle Kollola kuvaavat elämää kasarmeissa ja sotaharjoituksissa. Suomi-Filmin *Punahousujen* tapahtumat sijoittuvat kasarmien ulkopuolelle, Lappeenrannan siviiliväen keskuuteen. Pääosaa tässä elokuvassa esittävät upseerit, eivät asevelvolliset kuten muissa farsseissa.

"Reipas elokuva Suomen puolustajista"

Sotilasfarssien varsinaisen tehtävä oli viihdyttää yleisöä ja kerätä rahaa tuottajilleen. *Rykmentin murheenkryyniä* mainostettiin "syksyn naurupommina".³⁵ *Rakuuna Kalle Kollolan* ilmoitettiin sisältävän "Rattoa! Rakkautta! Rakuunoita!".³⁶ Mainonnassa käytettiin elokuvatähtien julkisuusarvoa hyväkseen kuten Suomi-Filmin *Punahousujen* mainonnassa. Siinä kerrottiin esimerkiksi elokuvan kuvauksista Lappeenrannassa, missä myytiin ennätysmäärä muistilehtiöitä, koska yleisö osti niitä sadakseen idoliensa nimikirjoituksia.³⁷

Viitteellisten tarkoituksien lisäksi tuottajat halusivat antaa elokuvilleen myös aatteellista sisältöä. Tämä käy ilmi erityisesti SF:n sotilasfarssien mainonnassa. Yhtiön mainoslehdessä, SF-Uutisissa, julkaistiin nimimerkillä "Sulka" *Rykmentin murheenkryyniin* liittyvä artikkeli, josta paljastuvat elokuvan aatteelliset päämäärät:

[...] eletään vaikeita aikoja. Tämä sanottava koskee sotaväkeä ja erikoisesti meidän armeijaamme. Se on monille ollut lempilapsi, mutta paljon on vielä niitäkin, jotka "väessä" näkevät kielteisen ilmiön. Kenties viime vuosien tapaukset ovat horjuttaneet viimeksi mainittua käsitystä, ja se olisikin oikein. [...] armeijaa suojelee jokaisen kansalaisen henkeä, säätyyn tai asemaan katsomatta. Pelkästään tämän seikan vuoksi kansan pitäisi tuntea sotaväki omakseen [...]. Tuottaakseen yleisölleen riemullista mielenvirkistystä SF onkin tarttunut tällaiseen aiheeseen. Mutta samalla SF on toivonut, että tämä sotilasiloittelu tekisi sotaväkemme yhä kansanomaisemmaksi kansan piirissä. Tämä elokuva osoittaa omalla tavallaan, ettei "väessä" ole paha olla, koskapa siellä leikinlasku kukoistaa ja ilo elää [...].³⁸

Artikkeli asettuu voimakkaasti puolustusvoimien puolelle. Yhtiön aiheet ovat ilmeiset: armeijan julkista kuvaa haluttiin parantaa. Artikkelin kirjoittajan näkemystä armeijasta kaikkien kansalaisten suojelijana "säätyyn tai asemaan katsomatta" voi pitää yrityksenä häivyttää käsitys valkoisesta, vuoden 1918 voittaja-armeijasta.

Armeijakuvan kiillotusaikeissa ilmeisesti onnistuttiin. Mainostettiinhan SF:n toista sotilasfarssia, *Sere-naadi sotatorvella* seuraavasti:

Koko maamme ja kansamme kannalta ilahduttava ajanilmiö on, että Suomen sotaväki nauttii ehdotonta yleisönsuosiota. Kansaa rakastaa sotapoikiaan, armeijaamme [...]. Maanpuolustuksesta on viime vuosina tullut yhä läheisemmin kansakunnan

yhteinen asia, ja sanomattakin selviää, mikä merkitys yhteisyydentunteen kasvamiselle tällaisella kehityssuunnalla on [–]. Voimme vain iloita puolustuslaitoksemme ja kansamme syventyvistä lähisuhteista. Ja samalla totemme, että iloinen sotilasnäytelmä on parhaita välineitä armeijan kansansuosion lisäämisessä.³⁹

Julkisuuskampanjoiden perusteella voi todeta, että yleisölle tarjottiin maanpuolustushenkeä uhkuvia elokuvia. Tällaisia olivat erityisesti Erkki Karun ensimmäinen ja viimeinen *Meidän poikamme* -elokuva sekä SF:n sotilasfarssit. Muissa sotilasfarssissa ei isänmaallisuutta ja maanpuolustusmyönteisyyttä korostettu läheskään yhtä voimakkaasti. Tosin nähtyään kyseiset elokuvat voi todeta, että sama aatteellinen suuntaus näkyy jokaisessa, painotuksen voimakkuus kylläkin vaihtelee, mutta isänmaallisesta ja maanpuolustuksellisesta linjasta ei suuremmin poiketa.

Kuvaan vaikuttavia tekijöitä

On tietenkin vaikeata selvittää, miksi elokuvatuottajat halusivat välittää myönteistä kuvaa armeijasta. Vastauksien saaminen vaatii seikkaperäisempää tutkimusta elokuvantekijöistä, heidän mielipiteistään sekä elokuvien ja koko elokuvateollisuuden suhteesta oman aikansa yhteiskuntaan: julkisuuteen, yleisöön, valtioon ja viranomaisiin sekä elokuvatoimintaa ohjaaviin taloudellisiin kilpailuoloihin. Esitän tässä vain lyhyesti muutamia seikkoja, jotka mahdollisesti vaikuttivat nimenomaan armeijakuvaan.

Kun Karu vuonna 1935 kuoli, T.J. Särkkä siirtyi SF:n johtoon ja toi julki aikomuksensa jatkaa samalla linjalla kuin isänmaallinen edeltäjänsä.⁴⁰ Tässä valossa voi Karun johtaman Suomi-Filmin ja SF:n välittämää kuvaa armeijasta pitää elokuvatuottajien itse, omasta aloitteestaan tietoisesti tekemänä.

Elokuvateollisuuden suhde valtioon oli tärkeä ainakin kahdesta syystä: viranomaisten verotus- ja sensuuripolitiikan takia. Aina vuoteen 1930 verotettiin myös kotimaisia elokuvia ulkomaalaisten lisäksi ja sensuuriviranomaiset luokittelivat elokuvat sisällön ja laadun mukaan. Tämän luokittelun perusteella kullekin elokuvalla määrättiin tietty veroprosentti: mitä "parempi" elokuva sitä pienempi vero. Esimerkiksi opetuselokuvat luokiteltiin verottomiksi

Suomi-Filmi

MEIDÄN POIKAMME

Birgit Sergelin

W. Wohlström

Margit Tiekkonen

Ossi Korhonen

Kuvaant.: EINO KARI

Käsikirjoitus ja ohjaus: **ERKKI KARU**

Musiikin järjestänyt ja sovittanut: ylikapellimestari LAURI NÄRE ja säveltäjä EMIH. KAUPPI

Ensimmäinen helmikuun 18 päivä

KINO-PALATSIISSA
(Helsinki)

SCALASSA
(Turku, Tampere, Viipuri, Kuopio)

KINO-TEATTERISSA
(Lahti)

Apul. ohjaaja: VILHO ILMARI

Axel Slangus

Olga Leino

Helge Raatin

Kaarlo Saarino

Uno Moutonen

Uno Laakso

Reino Volanen

Elokuvan vuokra: Suomen Biografi Osakeyhtiö Helsinki, Keskuskatu 1. Puhelin 2288.

Elokuva 3/1929.

si ja niihin luettiin myös *Meidän poikamme* -elokuvat. Vaikka sensuurimääräykset perustuiivat periaatteessa vapaaehtoisuuteen, käytännössä kaikki julkisesti esitettäväksi tarkoitetut elokuvat tarkistettiin. Eniten kiinnitettiin huomiota moraalisiin ja siiveellisiin näkökohtiin, mutta varsinkin uusissa, opetusministeriön vuonna 1935 antamissa tarkistusmääräyksissä oli myös ohjeita siitä, miten tulisi suhtautua elokuvien poliittiseen ja yhteiskunnalliseen sisältöön. Armeija ja maanpuolustusasiat olivat myös esillä: elokuvaa ei hyväksytty, jos siinä esiintyi jotain, mikä voisi vahingoittaa maan puolustusta tai heikentää kansan puolustustahtoa.⁴¹ Määräykset rajoittivat selvästi elokuvantekijöitä heidän käsitellessään armeijaa ja maanpuolustusta. Elokuvatuottajien oli tältä kannalta tietysti tärkeätä luoda ja ylläpitää hyviä suhteita valtioon ja viranomaisiin, jotta elokuva olisi matkannut teattereihin mahdollisimman halvalla ja suunnitellussa muodossa.

Yksi tapa luoda ja ylläpitää näitä suhteita oli tehdä elokuvia, jotka yksinkertaisesti miellyttivät valtaa-

Elokuva-
aitta
23/1934.

**MEIDÄN POIKAMME
ILMASSA -
ME MAASSA**

**ERKKI
KARU
FILMI**

Valmistanut: **SUOMEN SF FILMITEOLLISUUS**

Musikki: SELIM PALMÖREN • Pöytäkirja: JOEL RINNE - KAARLO ANGERKOSKI - FRITZ-HUGO BACKMÄN - MARTTA KONTULA IRJA SIMOLA - HEIMO KALLIO - ARTTURI JÄRVILUOMA YKSINOIKEUS.

E N S I - I L T A J O U L U K U U N 2 P Ä I V Ä N Ä .
Helsingissä: Centra ja Bio-Bio
Turussa: Bio-Bija ja Kooronara
Viipurissa: Kinoliitto
Tampereellä: Oympie

OY. SUOMEN FILMITEOLLISUUS

Kustannusosakeyhtiö Otavan Syytäpö, Helsingissä, 1934

pitäviä, eli elokuvien sisällön ja sanoman tuli myötäillä niitä ajatussuuntia, joita "virallinen" Suomi edusti. Ajatus kansan ehyttämisestä oli yksi tällainen ideologia, joka voimistui ja laajeni 30-luvun lopulle tultaessa, kun uuden suursodan uhka läheni. Punamultahallituksen synnyttyä vuonna 1937 ideologia muuttui yhä konkreettisemmaksi politiikaksi. Sen lähtökohtana ja päätavoitteena oli säilyttää ja vaalia Suomen nuorta itsenäisyyttä. Jotta siinä onnistuttaisiin, kansa oli yhtenäistettävä, ristiriidat poistettava ja koottava voimat yhteistä vihollista, Neuvostoliittoa vastaan. Niin sanottu ryssänviha oli ehyttämisiideologian näkyvimpiä piirteitä. Pelkkä kansan ehyttäminen ei kuitenkaan riittänyt itsenäisyyden säilyttämiseksi. Maanpuolustus oli tärkeä

osa ehyttämisiideologiaa ja armeija oli se konkreettinen väline, jolla mahdollinen vihollinen torjuttiin.⁴²

Lasse Ahtiainen on tutkimuksessaan 30-luvun lopun kotimaisten näytelmäelokuvien yhteiskunnallisesta sisällöstä voinut todeta, että kyseiset elokuvat melko selvästi myötäilevät juuri tätä ehyttämisaatetta.⁴³ Samanlaisiin tuloksiin on tullut myös Kimmo Laine artikkeleissaan historiallisista elokuvista, joissa ehyttämisaate ilmenee ilmenee mm. siten, että niissä jossain määrin sivuutetaan Suomen historian "arat" alueet, kuten ristiriita sortovuosien myöntövyysuuntauksen ja vastarinnan ryhmittymien välillä, kieliriita taikka sisällissodan todelliset kiistakumppanit: valkoiset ja punaiset suomalaiset.⁴⁴

Jotta elokuvanteko olisi ollut kannattavaa, piti

miellyttää myös mahdollisimman suurta yleisöä. Suomalainen elokuvayleisö antoi luultavasti tuensa elokuvien isänmaalliselle hengelle, koska lähes jokainen kotimainen 30-luvun elokuva kannatti taloudellisesti.⁴⁵ Yleisöön vetosi tosin myös tunnettu näyttelijäkaarti: mm. tähtipari Ansa Ikonen ja Tauno Palo sekä Kaarlo ja Siiri Angerkoski.

Ei sovi myöskään unohtaa armeijan omaa vaikutusvaltaa elokuvien sisältöön. Jotta nämä elokuvat yleensä pystyttiin tekemään, tarvittiin (ja myös saatiin) mittavaa apua puolustusvoimilta. Armeija tuskin olisi auttanut maanpuolustusta pilkkaavaa tai siihen epäilevästi suhtautuvaa elokuvaa. Tästä löytyy varoittava esimerkki Ruotsista. Vuonna 1934 kuohui Ruotsissa maan ensimmäinen kiista ruotsalaisesta sotilasfarssista. Sen aiheutti elokuva nimeltä *Kungliga Johansson*. Kohun alkusysäyksen antoi elokuvan ennakkomahinnonassa esiintynyt luonnehdinta erästä roolihahmosta, kersantti Perssonista. Häneen yhdistettiin epiteetti: "miehistönkiduttaja Göran Persson". Tästä ei armeijan piirissä tietenkään pidetty: eräät armeijan alipäällystön julkaisemat aikakauslehdet kirjoittivat elokuvasta kriittiseen sävyyn peläten koko aliupseeriston maineen olevan vaarassa. Kiistaan osallistui yhä korkeampia virkamiehiä aina puolustusministeriin saakka. Hän nimittäin kiisteli elokuvan käsikirjoittajan kanssa siitä, oliko hän hyväksynyt käsikirjoituksen vai ei. Kohun ansiosta elokuvasta tuli yleisömenestys, mutta armeija ei ymmärrettävistä syistä avustanut elokuvan tekoa. Kiistalla oli laajakantoisempiakin vaikutuksia. Armeija osallistui enemmän myöhempien ruotsalaisten sotilasfarssien tekoon ja sisältöselvitysten perusteella elokuvat ovat selvästi aiempia puolustushenkisempiä. Hyvä esimerkki tällaisesta kehityksestä on vuonna 1938 valmistunut *Kustens glada kavaljerer*. Elokuva kertoo tukku-kauppias Karl Westerbergista, joka on vannoutunut antimilitaristi, mutta samalla tienaa sievoisia summia myymällä tavaraa armeijalle. Hänen poikansa Harry ja kauppa-apulaisensa Jocke huiputtavat kutsunnoissa ja lääkärintarkastuksessa ja heidät määrätään asekkunnottomiksi. Jonkun ajan kuluttua Harry ja Jocke katuvat ja ilmoittavat olevansa täysin asekkunnottomia. Myös Harryn isä on tehnyt parannuksen: hän johtaa rahankeräystä, jonka avulla rykmentille ostetaan uusi ilmatorjuntatykki.⁴⁶

Täällä Suomessa oltiin varmasti tietoisia Ruotsissa käydyistä elokuvakiistoista ja pyrittiin välttämään samoja virheitä. Ruotsissa tapahtunut kehitys vuoden 1934 kohusta osoittaa, että armeija ja viranomaiset saattoivat hyvinkin selvästi vaikuttaa elokuvien sisältöön, ainakin välillisesti. Elokuvantekijät tiesivät, että armeijan apua ei saada ehdoitta. Tällaisen ilmapiirin vallitessa ajatuskin Pentti Haanpään *Kentän ja kasarmin* filmatisoinnista olisi varmasti tuntunut mahdottomalta.

Elokuvien tuotantotiedot:

MEIDÄN POIKAMME (Våra gossar). Valmistamo: Suomi-Filmi. Tuotannonjohtaja: Erkki Karu. Käsikirjoitus, Ohjaus: Erkki Karu. Apulaisohjaaja: Vilho Ilmari. Kuvaus: Eino Kari. Leikkaus: Erkki Karu. Lavastus: Karl Fager. Musiikki: Lauri Näre-Emil Kauppi. Näyttelijät: Axel Slangus (Matti), Helge Ranin (Pekka Peltola), Birgit Sergelius (Kerttu), Waldemar Wohlström (Matin isä), Olga Leino (Matin äiti), Uno Montonen (Peltolan isäntä), Reino Volanen (Oikarilan Otto), Kaarlo Saarnio (Kauppa-Kalle), Uno Laakso, Ossi Korhonen, Margit Tirkkonen. Ennakkotarkastusnumero ja päivämäärä: 15 404/13.2.1929. Pituus: 2 800 m. Verovapaa. Ensi-ilta Helsingissä: Kino-Palatsi 18.2.1929.

MEIDÄN POIKAMME MERELLÄ (Våra gossar till sjöss). Valmistamo: Suomi-Filmi. Tuotannonjohtaja: Erkki Karu. Käsikirjoitus, ohjaus: Erkki Karu. Kuvaus: Eino Kari. Leikkaus: Erkki Karu. Lavastus: Armas Fredman. Tanssit: A. Saxelin. Musiikki Georg Malmstén. Ääni: Rafael Ylkänen. Näyttelijät: Georg Malmstén (Pekka Kuusisto), Kati Aspelin (Leila), Aku Käyhkö (lääkäri), Jaakko Korhonen (sukellusveneen komentaja), Iivari Kainulainen (Ville Pirskä), Väinö Söderholm (Iiska), Unto Salminen, Reino Volanen (reservin aliupseereja), Aino Niska (Iita), Zamba-orkesteri. Ennakkotarkastusnumero ja päivämäärä: 103/10.2.1033. Pituus: 2995 m. Verovapaa. Sallittu. Ensi-ilta Helsingissä: Kino-Palatsi 12.2.1933.

MEIDÄN POIKAMME ILMASSA - ME MAASSA /Våra gossar i luften - vi på jorden). Valmistamo: Oy Suomen Filmiteollisuus. Tuotannonjohtaja: Erkki Karu. Käsikirjoitus, ohjaus: Erkki Karu. Kuvaus: Heikki Parkkonen-Eino Kari-Björn Soldan. Leikkaus: Erkki Karu. Lavastus: Karl Fager. Musiikki: Selim Palmgren. Ääni: Yrjö Nyberg-Lauri Pulkki. Näyttelijät: Joel Rinne, Martta Kontula, Kaarlo Angerkoski, Fritz-Hugo Backman, Irja Simola, Hemmo Kallio, Artturi Järviuoma, Ester Toivonen, Oiva Turunen, Tyyne Jauri, Eino Jurkka, Pirkko Raitio, Eero Eloranta, Kaija Sunio, Kyösti Erämaa, Leevi Linko. Ennakkotarkastusnumero ja päivämäärä: 374/30.11.1934. Pituus: 3300 m. Verovapaa. Sallittu. Ensi-ilta Helsingissä: Bio-Bio & Gloria 2.12.1934.

RYKMENTIN MURHEENKRYYNI (Regementets sorgebarn). Valmistamo: Oy Suomen Filmiteollisuus. Tuotannonjohtaja: T. J. Särkkä. Käsikirjoitus: T. J. Särkkä (Topiaksen komedia 1937). Ohjaus: T. J. Särkkä-Yrjö Norta. Kuvaus: Theodor Luts. Leikkaus: Yrjö Norta. Lavastus: Karl Fager. Musiikki: Martti Similä. Ääni: Yrjö Norta. Näyttelijät: Kaarlo Angerkoski (Hemminki Aaltonen), Leo Lähteenmäki (Lauri Auermaa), Ansa Ikonen (Elli Routanen), Siiri Angerkoski (Mimmi), Aku Korhonen (kapteeni Routanen), Toppo Elonperä (vääpeli Muinonen), Jalmari Rinne (kenraali Jylhämes), Tyyne Jauri (rva Routanen), Arvo Kuusla (Jaakko Mettinen), Elsa Rantalainen (patrunessa Auermaa), Matti Aulos (kenraalin adjutantti). Ennakkotarkastusnumero ja päivämäärä: 1 034/25.10.1938. Pituus: 2 700 m. Verovapaa. Sallittu. Ensi-ilta Helsingissä: Rex 30.10.1938.

RAKUUNA KALLE KOLLOLA (Dragon Kalle Kollola). Valmistamo: Sampo-Filmi. Tuotannonjohtaja: Arvo Tamminen. Käsikirjoitus: I. Helakivi (Jalmari Finnen näytelmä "Rakas univormu"). Ohjaus: Kalle Kaarna. Kuvaus: Pierre Levent. Leikkaus: Kalle Kaarna. Lavastus: Lasse Elo-Onni Elo. Musiikki: Leo Laurila. Ääni: Eino Saari. Näyttelijät: Matti Lehtelä (rakuuna Kalle Kollola), Uno Laakso (eversti), Tuulikki Paananen (Hilja Aro), Kalevi Mykkänen (ratsumestari Kalpa), Varna Lahtinen (Loviisa-täti), Nisse Karlo, Martta Karlo, Kaarlo Halttunen. Ennakkotarkastusnumero ja päivämäärä: 1 242/8.9.1939. Pituus: 1 800 m. Verovapaa. Sallittu. Ensi-ilta Helsingissä: Rea & Ritz 10.9.1939.

PUNAHOUSUT (Rödbyxor). Valmistamo: Suomi-Filmi. Tuotannonjohtaja: Risto Orko. Käsikirjoitus: Aarne Orri-Ilmari Unho. Ohjaus: Ilmari Unho. Kuvaus: Charlie Bauer. Leikkaus: Elle Viljanen. Lavastus: Ville Salminen. Musiikki: Harry Bergström. Ääni: Georg Brodén. Näyttelijät: Helena Kara (Irja Mähönen), Kullervo Kalske (ratsumestari Kyrö), Tuulikki Paananen (Elli Korpio), Ville Salminen (rakuunaluutnantti Terä), Paavo Jännes (kauppaneuvos Mähönen), Aino Lohikoski (Ottilia Mähönen), Hugo Hytönen (eversti Kanto), Kerttu Salmi (Leena), Elsa Turakainen (rva Kor-

pio), Salli Karuna (viskaalin rouva), Verna Pionius (Irja Hykkyrä), Reino Valkama (rakuuna Vilhunen), Hannes Häyrinen (maisteri Unto Lattaskoski), Oiva Lutala (korpraali Kaartinen), Paavo Kostioja (poliisi Karppinen), Sasu Haapanen (Kauppias). Ennakkotarkastusnumero ja päivämäärä: 1 300/11.11.1939. Pituus: 2 600 m. Verovapaa. Sallittu. Ensi-ilta Helsingissä: Kino-Palatsi 19.11.1939.

SERENAADI SOTATORVELLA (Serenad på signalhorn). Valmistamo: Oy Suomen Filmitoimisto. Tuotannonjotaja: T.J. Särkkä. Käsikirjoitus: Orvo Kärhonen-T.J. Särkkä (Topiaksen komedia 1938). Ohjaus: T.J. Särkkä. Kuvaus: Marius Raichi. Leikkaus: Armas Vallasvuo. Lavastus: Ossi Elstelä. Musiikki: Martti Similä. Ääni: Kurt Vilja. Näyttelijät: Kaarlo Angerkoski (Malakias Paavonen), Ansa Ikonen (Oili), Siiri Angerkoski (Sandra), Tauno Palo (majuri Harteinen), Toppo Elonerä (Korni-Mikko), Arvo Kuusla (luutnantti Keihäs), Jalmari Rinne (Sylvester Sointuperä), Ossi Elstelä (kersantti Tiainen), Eeva Savonen (Raakel), Inna Ahti (Pikkupiika), Ahti Lehtinen (Sotamies Leimu), Olavi Saarinen (sotamies Mikkonen), Aku Käyhkö (Raakki-Kustaa). Ennakkotarkastusnumero ja päivämäärä: 1 310/28.11.1939. Pituus: 2 300 m. Verovapaa. Sallittu. Ensi-ilta Helsingissä: Bio-Bio & Rex 1.1.1940.

Viitteet:

¹ Kari Uusitalo, *Eläviksi syntyneet kuvat. Suomalaisen elokuvan mykät vuodet 1896-1930*. Helsinki: Otava 1972, 133-134. Kari Uusitalo, *Lavean tien sankarit. Suomalainen elokuva 1931-1939*. Keuruu: Otava 1975, 32, 72-73. Lisäksi kirjojen liitteet: *Filmografia Fennica*.

² Yleisesikunta/koulutustoimisto, TSTO X/YE, T/147921/1. Sota-arkisto.

³ Kenraali Paavo Talvelan alkuperäiset päiväkirjat. Tyttärensä Tuoma Talvelan hallussa.

⁴ Käsikirjoitus elokuvaan *Meidän poikamme ilmassa - me maassa*. Suomen elokuva-arkiston käsikirjoituskokoelmat.

⁵ Asiakirja kenraali Paavo Talvelan kokoelmasta todistaa, että aikomuksena todella oli tehdä maanpuolustusmyönteinen elokuva. Asiakirja on mitä todennäköisimmin varhaisimpia luonnoksia Meidän poikamme -elokuvan sisällöstä. Se paljastaa selkeästi tuottajan ja armeijan pyrkimystä välittää elokuvassa hyvin positiivista kuvaa armeijasta ja maanpuolustuksesta. Kenraali Paavo Talvelan kokoelma PK/1542/12. Sota-arkisto.

⁶ Kari Uusitalo, *Meidän poikamme. Suomalaisen elokuvan perustantaskija Erkki Karu ja hänen aikakautensa*. Suomen elokuva-arkisto, julkaisusarja A 11. Helsinki 1988, 213.

⁷ Roland af Hällström, *Filmi - aikamme kuva. Filmin historiaa, ole-musta ja tehtäviä*. Jyväskylä 1936, 228, 257-259. Kari Uusitalo, *Suomalaisen elokuvan vuosikymmenet. Johdatus kotimaisen elokuvan ja elokuva-alan historiaan 1896-1963*. Keuruu-Helsinki 1965, 28-29.

⁸ Juhani Paasivirta, *Suomi ja Eurooppa 1914-1939*. Hämeenlinna 1984, 244

⁹ Veli-Matti Syrjö, *Puolustusvoimien asema yhteiskunnassa 1918-1939*. Painamaton tutkimus. Sotatieteen laitos 1988, 6-7. Jarl Kronlund, *Suomen puolustuslaitos 1918-1939. Puolustusvoimien rauhanajan historia*. Porvoo-Helsinki 1988, 274-275.

¹⁰ Syrjö 1988, 8

¹¹ Vilho Tervasmäki, *Eduskuntaryhmät ja maanpuolustus valtiopäivillä 1917-1939*. Mikkeli 1964, 251-257. Syrjö 1988, 22ss.

¹² Tervasmäki 1964, 260ss.

¹³ Ibid., 260 ss. Syrjö 1988, 23.

¹⁴ Aarne Sihvo, *Muistelmani II*. Keuruu 1956, 152-155. Syrjö 1988, 12-13. Katso myös Paavolainen 1984, 120-128.

¹⁵ Paasivirta 1984, 425.

¹⁶ Kronlund 1988, 254, 323. Syrjö 1988, 2, 8-9.

¹⁷ Kronlund 1989, 328-329.

¹⁸ Ibid., 256-258, 325-326.

¹⁹ Syrjö 1988, 10-11. Pöytäkirja neuvotteluilaisuudesta 2.2.1927, Yleisesikunnan koulutustoimiston arkisto, T 18001/20, TSTO X/YE, Sota-arkisto.

²⁰ Kronlund 1988, 354-355.

²¹ Eino Kauppinen, *Pentti Haanpää I. Nuori Pentti Haanpää 1905-1930*. Keuruu 1966, 186.

²² Pentti Haanpää, *Kenttä ja kasarmi*. Helsinki: Kansanvalta 1928. Kauppinen 1966, 178-194. Markku Envall, *Kirjailijoiden kentät ja kasarmit*. Rauma 1984, 30-35. Syrjö 1988, 67.

²³ Uusitalo 1988, 113.

²⁴ Esim. *Elokuva* 18/1928.

²⁵ *Elokuva* 18/1928.

²⁶ *Elokuva* 2/1929.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ *Elokuva-aitta* 13/1932, 1/1933.

³⁰ Uusitalo 1975, 73.

³¹ *SF-uutiset* 1/1935.

³² Ibid.

³³ Kimmo Laine, "Sotilasfarssin kertausharjoitukset". *Turun Sanomat* 22.7.1989. Suomen elokuva-arkiston kokoelmat.

³⁴ Uusitalo 1975, 97 ja liite: *Filmografia Fennica* 1931-1939.

³⁵ *Suomen Kinolehti* 10/1938.

³⁶ *Helsingin Sanomat* 10.9.1939.

³⁷ *Suomi-Filmin Uutisaitta* 8/1939.

³⁸ *SF-uutiset* 5/1938.

³⁹ *SF-uutiset* 8/1939.

⁴⁰ Uusitalo 1988, 190.

⁴¹ Kari Uusitalo, *Suomalaisen elokuvan vuosikymmenet. Johdatus kotimaisen elokuvan ja elokuva-alan historiaan 1896-1963*. Helsinki 1965. Finlands författningssamling 1935, paragraf 11. Meidän poikamme luokituksesta katso tarkastuspäätös 15 404/13.2.1929. Tarkastuspäätökset. Valtion elokuvatarkastamo.

⁴² Tarkemmin eheyttämisideologiasta, katso Matti Klinge, *Vihan veljistä valtiososialismiin. Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920-luvulta*. Porvoo 1972 ja Timo Soikkanen, *Kansallinen eheytyminen - myytti vai todellisuus?* Porvoo 1984.

⁴³ Lasse Ahtiainen, *Suomalaisen näytelmäelokuvan yhteiskunnallisen sisältö vuosina 1936-1939*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 1978.

⁴⁴ Kimmo Laine, "Pääosassa Suomen kansa - Helmikuun manifesti ja Aktivistit historiankirjoituksena." *Lähikuva* ja "Kenen sota? Suomalainen elokuva konfliktien kuvaajana." *Filmihullu* 3/1990.

⁴⁵ Uusitalo 1975, 152.

⁴⁶ *Svensk filmografi* 2, 1920-1929, Stockholm 1982. Katso elokuvat 1934/12, 1936/1, 1936/23, 1838/3 ja 1938/24.